ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
HUMANITAS
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

ISSN: 2645-8837
HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
HUMANITAS - International Journal of Social Sciences
2025, *13*(26), 327-337

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: *05.05.2025* ***Kabul Tarihi / Accepted:*** *17.09.2025*

Özperçin, A. (2025). Varoluşun yeniden inşası olarak ölüm: Jean-Paul Sartre'ın *Duvar* adlı eserinin varoluşsal bir okuması. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(26), 327-337. https://doi.org/humanitas.1692261

VAROLUŞUN YENİDEN İNŞASI OLARAK ÖLÜM: JEAN-PAUL SARTRE'IN *DUVAR* ADLI ESERİNİN VAROLUŞSAL BİR OKUMASI[1]

Alaskar ÖZPERÇİN[2]

ÖZ

Yirminci yüzyıl düşüncesini şekillendiren varoluşçuluğun kurucularından Jean-Paul Sartre, felsefi görüşlerini edebi eserleriyle somutlaştırmıştır. Bu çalışma, bu bağlamda Sartre'ın *Duvar* adlı öyküsünü merkeze alarak, yazarın felsefesinde merkezi bir sorun olan ölüm temasını incelemektedir. Temel problem, ölümle yüzleşen başkahraman Pablo Ibbieta'nın yaşadığı varoluşsal dönüşümün Sartre'ın özgürlük, hiçlik ve absürt kavramları üzerinden nasıl anlaşılabileceğidir. Yöntem olarak, öykünün yakın okuması yapılmış ve bulgular Sartre'ın temel metinleri ışığında yorumlanmıştır. Çalışmanın temel bulguları, ölüm bilincinin zaman algısını, değer yargılarını ve bedenle olan ilişkiyi kökten değiştirerek bireyi kendine yabancılaştırdığını göstermektedir. Öykünün ironik ve absürt sonu, anlamdan yoksun bir evrende dahi özgür seçimin kaçınılmazlığını vurgulamaktadır. Sonuç olarak makale, *Duvar* adlı öykünün, ölümün yaşama anlam katan bir unsur olmadığını, aksine onu anlamsız kılan dışsal bir son olduğunu ve özgürlüğün bu absürtlük karşısında dahi insanın temel gerçekliği olarak kaldığını gösteren felsefi bir anlatı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Duvar*, Ölüm, Sartre, Varoluşçuluk, Varlık ve Hiçlik.

DEATH AS THE RECONSTRUCTION OF EXISTENCE: AN EXISTENTIAL READING OF JEAN-PAUL SARTRE'S *THE WALL*

ABSTRACT

Jean-Paul Sartre, a founder of existentialism that shaped 20th-century thought, concretized his philosophical views through his literary works. This study focuses on Sartre's short story *The Wall*, examining the central theme of death in his philosophy. The core problem is understanding the existential transformation of protagonist Pablo Ibbieta as he confronts death, viewed through Sartre's concepts of freedom, nothingness, and absurdity. Using a close reading methods and interpreting findings in light of Sartre's foundational texts, the study shows that death awareness profoundly alters an individual's perception of time, values, and relationship with their body, leading to self-alienation. The story's ironic and absurd ending highlights the inevitability of free choice, even in a universe devoid of inherent meaning. In conclusion, *The Wall* is a philosophical narrative demonstrating that death doesn't give life meaning; rather, it's an external end rendering life meaningless. Despite this absurdity, freedom remains humanity's fundamental reality.

Keywords: *The Wall*, Death, Sartre, Existentialism, Being and Nothingness.

[1] Bu araştırma, 10-12 Nisan 2025 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da düzenlenen Söylem 4. Uluslararası Filoloji Sempozyumu bilgi şöleninde, *Varoluşun Yeniden İnşası Olarak Ölüm: Jean-Paul Sartre'ın Duvar Adlı Eserinin Varoluşsal Bir Okuması* başlığıyla sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş makale biçimidir.

[2] *Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, alaskar@iuc.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-3674-5608*

Giriş

İnsan varoluşunun temel sorunlarına odaklanan varoluşçuluk 20.yy'ın ortalarında Avrupa düşüncesinde etkili olan felsefi akımlarından biridir. Bu felsefe akımı insan varoluşunu yorumsal bir bağlamda ele alarak, bireyin dünyaya fırlatılmışlığını, özgürlüğünü ve bu özgürlük ile ilişkili bireyin sorumluluklarını ön plana çıkarır. Sartre'ın "varoluş özden önce gelir" (fr. l'existence précède l'essence) ifadesi, bu felsefenin temel bir ilkesi haline gelmiştir. Bu ilkeye göre, insan varlığı özgürdür ve bu özgürlük, bireyi kendi varoluşsal anlamını yaratmaya yönlendirir (Erdem, 2020; Özkılıççı, 2023). Kısaca birey varoluştan sonra kendi anlamını, değerlerini ve kimliğini yaratma sorumluluğuna sahiptir. Varoluşçuluk felsefesi bireylerin anlam arayışlarının yanı sıra, hayatın absürt yönlerini ve yabancılaşmayı da derinlemesine inceler (Pamukçu, 2024; Yavuz & Bakış, 2023).

İkinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı büyük yıkım, bireyi derin bir anlam arayışına ve ölüm gerçeği ile yüzleşmeye itmiştir. Jean-Paul Sartre, Martin Heidegger, Albert Camus ve Simone de Beauvoir gibi düşünürler, ortaya çıkan bu felsefi sorunları temeline alan ve varoluşçuluk olarak adlandırılan, savaş sonrası edebiyat ve sanatı da büyük ölçüde etkileyen bu felsefi akımın öncüleri olmuşlardır. Bu felsefe etkisinde yazılan edebi eserlerde varoluşsal sorgulamalar, karakterlerin içsel çatışmaları, hiçlik ve anlam boşluğu ile baş etme çabaları somut bir şekilde yansıtılır (Güvenç, 2024; Ayhan, 2020). Bu yönü ile varoluşçuluk, yalnızca bir metafizik sistem değil, aynı zamanda etik, psikolojik ve politik sonuçları olan bütünsel bir felsefi yönelim olarak değerlendirilir (Flynn, 2014; Aronson, 1980).

Sartre'ın edebi eserleri, felsefi düşüncelerini somutlaştırdığı ve farklı boyutları ile tartıştığı önemli bir alan olarak durur karşımızda. Bu bağlamda 1939'da yayınlanan *Duvar* adlı kısa öyküsü, ölümle yüzleşme temasını ele alması bakımından özel bir yere sahiptir. İspanya İç Savaşı sırasında Falanjistler tarafından yakalanan ve idam edilmeyi bekleyen üç mahkûmun (Pablo Ibbieta, Tom Steinbock ve Juan Mirbal) son saatlerini anlatan öykü, ölüm bilincinin bireyin algısını, değer yargılarını ve varoluşsal durumunu nasıl kökten değiştirdiğini çarpıcı bir dille betimler.

Bu düzlemde bu çalışmada, Jean-Paul Sartre'ın *Duvar* (1939) adlı derlemesindeki "Duvar" öyküsü üzerinden, Sartre'ın varoluşçu felsefesindeki ölüm kavramı derinlemesine incelenmiştir. Bu incelemede, öncelikle Sartre'ın genel felsefi çerçevesi içinde, özellikle *Varlık ve Hiçlik* (1943) (fr. L'Être et le néant) ve *Varoluşçuluk bir Hümanizmadır* (1946) (fr. l'Existentialisme est un humanisme) gibi temel metinlerindeki argümanlar ışığında ölümün nasıl konumlandırıldığına odaklanılmış, ardından "Duvar" öyküsündeki karakterlerin, özellikle Pablo Ibbieta'nın, ölümle yüzleşme deneyimleri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analiz üzerinden ölüm bilincinin bireyin zaman algısını, değer yargılarını, bedeniyle olan ilişkisini ve özgürlük anlayışını nasıl dönüştürdüğü irdelenmiştir. Özellikle, öyküdeki absürt ve ironi unsurlarının, Sartre'ın ölümün varoluşsal anlamsızlığına dair düşüncelerini nasıl pekiştirdiği vurgulanmıştır. Metodoloji olarak, öykünün yakın okuması (ing. close reading) yapılmış ve karakterlerin diyalogları, iç monologları ve anlatıcının betimlemeleri, Sartre'ın temel felsefi metinlerinin orijinal Fransızca versiyonları ve ilgili ikincil literatür ışığında yorumlanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, "Duvar"ın sadece güçlü bir edebi eser olmakla kalmayıp, aynı zamanda Sartre'ın ölüm, özgürlük ve insanlık durumuna dair felsefi argümanlarının çarpıcı bir anlatımı olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sartre Felsefesinde Bir Sınır Olarak "Ölüm" Kavramı

Varoluşçu felsefenin en etkili düşünürlerinden ve yazarlarından biri olan Sartre, felsefi düşüncelerini özellikle *Varlık ve Hiçlik* adlı eserinde detaylı bir şekilde ifade etmiştir. *Bulantı* (fr. La nausée), *Kirli Eller* (fr. Les mains sales) gibi romanları ve oyunları insanın varoluşsal kaygılarına, özgürlüğüne ve sorumluluğuna dair derinlemesine sorgulamalar ile doludur. İnsanın diğerleriyle olan ilişkisini ve bunun getirdiği sosyal baskıları eserlerinde ele alarak, varoluşsal sorunları ve durumları kapsamlı bir şekilde ele alır (Webber, 2018). Böylece felsefi çalışmalarında ahlaki sorumluluk ve bireysel özgürlük kavramlarının altını çizen filozof yazar aynı zamanda edebiyatı bir toplumsal eleştiri aracı olarak kullanır. Bunun sonucu olarak da eserlerinde sadece bireysel özgürlüğü ve sorumluluğu vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda varoluşçuluğun etik, ontolojik ve politik boyutlarını da temellendirir.

Her ne kadar Sartre'ın felsefesi özgürlük, hiçlik ve kendilik bilinci olmak üzere üç temel düzlemden oluşsa da genel olarak bireysel özgürlük ile ilişkilendirilir. Sartre "Bunu, insanın özgür olmaya mahkûm olduğunu söyleyerek ifade edeceğim. Mahkûm çünkü kendi kendini yaratmamıştır, ancak aynı zamanda özgürdür, çünkü dünyaya fırlatıldıktan sonra yaptığı her şeyden sorumludur." (1966, s. 37) diyerek özgürlük kavramını ontolojik bir zorunluluk olarak tanımlar. Yani insan bir özü olmadan dünyaya fırlatılmıştır ve kim olacağını tamamen kendi seçimleri ile belirlemek zorundadır. "İnsan önce vardır, sonra kendini tanımlar" (Sartre, 1966).

Bu radikal özgürlük anlayışı beraberinde bireye radikal bir sorumluluk da yükler. Seçtiğim insan, benim kendimi seçme biçimimdir; kendimi seçerken insanı da seçmiş olurum diyerek Sartre (1966, s. 26) insanın sadece kendi varoluşundan değil aynı zamanda tüm insanlıktan da sorumlu olduğunu vurgular. Onun felsefesinde insanın yaptığı her eylem bir değer önerisi taşır.

Böylece Sartre'a göre Varoluşçuluğun temel ilkesi, insanın öncelikle var olması ve daha sonra kendini tanımlamasıdır. Sartre "İnsan, kendini ne yaparsa ondan başka bir şey değildir. Varoluşçuluğun ilk ilkesi budur" (1966, s. 22) diyerek insanın kendini tanımlama sürecini bir proje olarak ortaya koyar. Bu açıdan bakıldığında Sartre'a göre "İnsan, öncelikle kendini öznel olarak yaşayan bir projedir" (1966, s. 22).

Ancak ölüm bir seçim ya da bir proje değildir. "Ölüm benim için bir proje olamaz; çünkü onunla yüzleşemem" der Sartre (1996, s. 137). Ölüm bir seçim değildir. Hiçbir zaman özgürce üstlenilmez. Bu yönü ile ölüm, insanın özgürlüğü "dışarıdan kesen ve sorumluluk üstlenilmeyen tek durumudur" (Sartre, 1996). Ölüm ve özgürlük arasındaki gerilim bu noktada başlar.

Sartre (1996) *Varlık ve Hiçlik*'te temel ontolojik ayrımı "kendinde-varlık" (fr. être en soi) ve "kendisi-için-varlık" (fr. être pour soi) arasında yapar. İnsanın varoluşu "kendisi-için-varlık" olarak tanımlanır. Bu varlık bilinçtir, eksikliktir, kendini aşma yönünde projedir. "Kendisi-için-varlık" kendini geleceğe doğru projelendirdiğinin bilincinde olan şeydir. Proje temelde var olma projesidir ve ne ölümle ne de yaşamla ilgili belirli bir karakteristikle ilgili değildir. Orijinal proje kendisi için varlığın ancak kendi varlığını hedefleyebilir (1996, s. 609). "Kendisi-için-varlık", varlığı kendi varlığında sorgulanan bir varlıktır ve var olma projesi bu sorgulamanın biçimidir. Ontolojik olarak, eskilik ile özgürlüğün bir ve aynı şey olduğunu söyler Sartre; "özgürlük eksiklikle birdir, varlık eksikliğinin somut varoluş biçimidir" (1996, s. 609) der. Bu eksiklik, kendisi-için-varlığın eksik olduğu varlık olan kendinde-varlık'tır (1996, s. 610).

Kendisi-için-varlığın projesinin amacı ve sonu kendinde-varlıktır (Sartre, 1996, s. 611). Kendinde-varlık sabit, tamamlanmış ve değişmezdir. Ancak insan tarafından arzulanan kendiliğinden-varlık, insanın karşılaştığı ve bir hiçe dönüştüğü salt rastlantısal ve absürt kendiliğinden-varlık olamaz bu nedenle kendisi-için-varlık olarak var olmayı projelendirir. Bu noktada kendisi-için-varlık "sürekli olarak kendini seçer ve asla 'seçilmiş olan' olarak var olamaz. Aksi takdirde kendinde-varlığın salt varlığına düşerdi" der Sartre (1996, s. 524). Bu nedenle insan sürekli kendini seçmek zorundadır. Geleceğe doğru atılan ve geleceğe kendini projelendirdiğinin bilincinde olan varlıktır (Sartre, 1966, s. 22). Bu yönü ile Sartre'ın sözünü ettiği proje açık bir projedir, kapalı bir proje değildir (Sartre 1996, s. 551). Bu proje geleceğin öngörülemezliğine karşı bir boşluk bırakır. Ölüm ise nihai bir kapanıştır. Kendinde-varlığa nihai dönüş (geçmişte-kalmış-olmak) olarak, ölüm tam da kendisi-için varlığın kaçtığı ve proje olarak kendini ondan ayırdığı bir varlık türünü temsil eder Sartre'ın ontolojisinde. Ölüm kendisi-için-varlığın bu sürekli projelendirme ve hiçleştirme eyleminin son bulmasıdır (Sartre, 1996, s. 144).

Ölüm kendi-için-varlığın sonu olarak değil, bu varlığın projesini dışarıdan kesintiye uğratan, varlığın dışında kalan bir zorunluluk olarak tanımlanır. Ölüm insan varoluşunun dışsallığıdır. "Ölüm, benim kendi imkânım olamaz; hatta benim imkanlarımdan biri bile olamaz" (Sartre, 1996, s. 521), ilke olarak benden kaçar (Sartre, 1996, s. 571) der Sartre. Bilinçli varoluşun içinden doğan bir anlam olarak değil de onu dışarıdan kesintiye uğratan bir zorunluluk olarak ölüm, insanın varoluşsal yapısı ile çatışan absürt bir olaydır. Çünkü projelendirme ediminin ve bu projenin kurduğu imkanların sona ermesi olarak tanımlanır ölüm. "Benim için mümkün olanların her zaman mümkün olan hiçlenişidir" (Sartre, 1996, s. 571) ve kişinin zamansallığını durdurur (Sartre, 1996, s. 181). Bu haliyle ölüm, projenin sona erdiği ve kişinin, yaşayan kendisi-için-varlık tarafından gerçekleştirilemeyen bir dünyaya "hayatın ötesine" (fr. au-delà de la vie) işaret eden bir "sınır-durum" (fr. situation-limite) (Sartre, 1996, s. 574) haline gelir. Kişinin tıpkı profesör, garson, güzel ya da çirkin vb. gibi, ilke olarak bireyin varoluşundan kaçan, başkaları için 'olduğu' ancak kendisi için gerçekleştiremediği, deneyimleyemediği veya olamadığı (Sartre, 1996, s. 571) bir sınırdır. Bu durum başkalarının bakışı altında nesneleşmeye benzer (Sartre, 1996, s. 401). Başkasının bakışı, kişinin özgürlüğünü/aşkınlığını (fr. transcendance) nesneleştirir, dondurur ve bu nesneleşen varlık kişinin kendisi için yabancılaşmış (fr. aliénation) ve bilinemez (fr. inconnaissable) hale gelir. Yani ölüm kendisi-için-varlığı nesneleştirir. Ölüm, bireyin yaşama ve projelendirme özgürlüğünü dondurarak onu başkası için (fr. pour-autrui) sabit bir varlığa, bir kendinde-varlığa (fr. être en soi) dönüştürür. Kişiyi başkalarının yargıları karşısında savunmasız bırakır. O sınırdan sonra "Bizim kim olduğumuza dair gerçek bir karar verilebilir" ve "artık o ana kadar olan hayatımızdan kaçma şansımız kalmaz" (Sartre, 1996, s. 149). Bir başkası için özne haline gelerek kendini oluşturma imkanının tamamını kaybeder insan (Sartre, 1996, s. 333).

Bu nedenle Sartre ölümün yaşama anlam kattığına dair her türlü romantik ya da idealist görüşe karşı çıkar. Ölüm projelerimizin sonudur, ama onlara anlam vermez der Sartre. Absürt olan 'ölüm' insanın kendi temelini bulma yönündeki baştan yararsız (fr. inutile) ve gerçekleşmesi imkânsız projesini (Sartre, 1996, s. 661) ani ve nihai bir şekilde durduran (Sartre, 1996, s. 181), kişiyi arzuladığı *Ens causa sui* (lat. kendinin nedeni olan töz) getirmek yerine (Sartre, 1996, s. 661), başkaları için sabitlenmiş, yabancılaşmış, öznesiz ve üzerinde hiçbir kontrolü olmayan bir nesneye (Sartre, 1996, s. 333) dönüştürür.

Özetle, ontolojik düzeyde Sartre ölümün insanın kendisi-için-varlık alanına değil, kendinde-varlık alanına ait olduğunu savunur. Yani ölüm özne için var olamaz, başkalarının gözünden nesneleşmiş bir olaydır. Ölüm öznenin değil, başkalarının onun hakkında kuracağı anlamların nesnesidir. Ölüm, başkalarının bakış açısının, ben olan ve bizzat kendimle ilgili bakış açısı karşısındaki zaferidir (Sartre, 1996). Bu açıdan bakıldığında, ölümün kesinliğinin ortasında verilen anlam mücadelesi, özgürlük ile kişinin eylemlerine eşlik eden sorumluluk arasındaki gerilimde gezinir. Özgürlük ölümün dahi yok edemeyeceği tek şeydir (Sartre, 1996).

"DUVAR" : Karakterlerin Ölümle Yüzleşmesi

Sartre, çoğu zaman rahatsız edici ve karmaşık olan bu felsefi fikirlerini edebi eserleri aracılığı ile okuyucularıyla buluşturur. Yazarın romanları (*Bulantı, Özgürlük Yolları*) ve oyunları (*Sinekler, Kapalı Oturum*) felsefi tezlerini karakterler ve somut durumlar üzerinden yaşama geçirdiği eserleridir. Bu eserler arasında 1939 yılında yayımlanan ve aynı adı taşıyan bir öykü derlemesi olan *Duvar*'da yer alan "Duvar" adlı öyküsü, ölüm teması ile doğrudan ve sarsıcı bir şekilde yüzleşmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Tarihsel bağlam olarak öykünün geçtiği İspanya İç Savaşı'nın acımasız atmosferinin seçimi tesadüf değildir. Savaşın, şiddetin, ideolojik çatışmaların ve ölümün kol gezdiği bu ortam, bireyin varoluşsal sınır durumlarıyla yüzleşmesi için çok uygun bir zemin sunmaktadır. Falanjist güçler tarafından yakalanan ve herhangi bir yargılama olmaksızın idama mahkûm edilen üç Cumhuriyetçi mahkûm – Pablo Ibbieta, Tom Steinbock ve Juan Mirbal – bir hücrede infazlarını beklerken, ölümün mutlak ve kaçınılmaz yakınlığıyla başa çıkmaya çalışırlar. Öykü, bu karakterlerin, özellikle de anlatıcı Pablo'nun, ölümün gölgesindeki son saatlerini, fiziksel ve psikolojik tepkilerini, düşüncelerini ve algılarındaki değişimleri detaylı bir şekilde betimler. Sartre bu öyküsünde, ölümün yaşamı anlamsızlaştırması, bedensel yabancılaşmaya yol açması, değerlerin yeniden sorgulanmasını sağlaması, varoluşun saçmalığını ortaya çıkarması gibi ölümün birey üzerindeki etkisine dair felsefi analizlerini yoğun bir edebi deneyime dönüştürür. Karakterlerin ölüm korkusuyla baş etme biçimleri, birbirleriyle ve gardiyanlarıyla olan ilişkileri, geçmişe ve geleceğe bakışlarındaki dramatik değişimler, Sartre'ın özgürlük, sorumluluk, kötü niyet ve absürt gibi kavramlarının somut tezahürleri olarak ortaya çıkar. Anlatıcı Pablo Ibbieta, İrlandalı Tom Steinbock ve genç Juan Mirbal'ın yanı sıra, onları gözlemleyen Belçikalı doktor ve infazı gerçekleştirecek olan gardiyanlar/subaylar, varoluşsal durumun farklı yönlerini temsil ederler.

Falanjistler tarafından tutuklanan üç siyasi mahkûm infazlarından önce bir hastanenin bodrum katında tutulmaktadır. Mahkumlardan Pablo, devrimci hareketin üyesi olmakla suçlanır. Öykünün, anlatımı Pablo'nun iç monologlarıyla yoğunlaşır: yaklaşan ölüm gerçeği karşısında zihninde beliren korku, kayıtsızlık ve öfke gibi duygular, varoluşsal bir krizi gözler önüne serer.

Pablo sabah, kurşuna dizileceğini öğrenir ve gecenin karanlığında yalnızca ölüm düşüncesi ile yüzleşir. Bu yüzleşme Sartre'ın "insan özgürlüğe mahkumdur" cümlesini hatırlatır. Çünkü Pablo ölüm cezasına çarptırılan bir mahkumdur ancak ölüm karşısında hala seçme gücüne sahiptir. Pablo'nun ölümü seçememesi onun özgürlüğünü ortadan kaldırmaz. Pablo'nun neyle yüzleşeceğini bilerek yaşaması, bu özgürlüğün varoluşsal düzeyde gerçekleşmesini sağlar.

Bedensel Yabancılaşma

Sartre felsefesinde, ölüm, insanın bütün tasarılarını ani bir şekilde değersiz kılma potansiyeline sahip olup, özgürlük duygusunu da en keskin biçimde sınava tabi tutar. Duvar öyküsünde kahramanlar ölümle yüz yüze geldiklerinde varoluşsal bir çıkmaz yaşarlar. Başta Pablo olmak üzere tüm karakterler, ölüme dakikalar kala hem geçmişlerine hem de gelecek tasarılarına dair güçlü bir anlamsızlık duygusuna kapılırlar.

Özellikle Pablo'nun ölüm karşısındaki ilk tepkisi, *Varlık ve Hiçlik*'te Sartre'ın tanımladığı şekilde anlamsızlıkla doludur. Pablo ölüm fikrinin zihninde yarattığı hiçlik ile karşı karşıyadır. Onun hikâyesi, ölümle yüzleşmenin bireyin öz-bilinç düzeyinde nasıl bir değişim yarattığını gözler önüne serer. Sartre, öykünün hemen başında Pablo'nun bedensel farkındalığını vurgular. Pablo'nun "Karnım ağrıyordu, üşüyordum. En çok da korkuyordum" (Sartre, 2002, s. 15) sözleri ile ortaya koyduğu kontrol edemediği terleme ve soğukluk hissi, onu kendi bedenine yabancılaştırır: "Bu terleyen, titreyen beden... bu ben değildim" (Sartre, 2002, s. 15). Beden, iradenin kontrolünden çıkmış, ölüme terk edilmiş bir nesneye dönüşmüştür. Bu durum, Sartre'ın felsefesinde "kendisi-için-varlık"ın ölümle birlikte "kendinde-varlık"a dönüşme sürecinin acı verici bir ön izlemesi olarak belirir. Sartre bedenin ölüm karşısındaki çaresizliğini ve bireyin varlığının kırılganlığını ortaya koyar. Soğuk ve nemli mahzende bekleyen ve gardiyanların bayılan Juan Mirbal'ı duvara yasladıklarını gören Tom titremeye başlar ve şöyle der: "Hay Allah, titriyorum [...] İşte yine başlıyor." (Sartre, 2002, s. 6). Bu sahnede bedenin ölüm karşısındaki irade dışı tepkisi açıkça görülür. Titreme ölüm korkusu karşısında kişinin kendi bedeni üzerindeki kontrolünü yitirmesi, bilincin bedenin olgusallığı karşısındaki çaresizliğinin bir göstergesidir. Beden özgür bir bilincin aracı olmaktan çıkmış, kendi kendine tepki veren, korkuya teslim olmuş bir varlıktır artık. Pablo'nun bu manzara karşısında kendi durumunu Tom'un durumu ile karşılaştırarak sarf ettiği şu sözler: "Ben o kadar üşümüyordum, ama sanki kollarım omuzlarım benim değildiler" (Sartre, 2002, s. 6); Pablo'nun kendi uzuvlarına yabancılaştığını, bilinç ile beden arasındaki mesafenin açıldığını göstermektedir. Ölüm tehdidi altında benliğin bütünlüğü parçalanmakta ve beden bilincin sahiplik alanından çıkarak, kendi nesnelliğine doğru çekilmektedir. Varlığın birliği tehdit altındadır. Bedenin özerkleşerek bilinçten kopuşu en çok Belçikalı doktorun, Juan'ı muayene etmesi sonrası bakışlarını Pablo'ya yönlendirdiği sahnede ortaya çıkar. Bu bakış altında kendi bedensel durumunu fark eden Pablo, "Gözlerini dikip bana bakmaktan vazgeçmiyordu. Birden anladım, elimi yüzüme götürdüm: tere batmıştım. [...] En azından bir saattir terliyordum ve bunu hissetmemiştim." (Sartre, 2002, s. 9) der. Bilincin farkındalığının sınırı dışına çıkan beden, yoğun korku neticesinde kendi fizyolojik süreçlerini işletir. Bu durumu Pablo'nun ancak 'öteki'nin yani doktorun bakışıyla fark etmesi, içsel kontrolün dışına çıkan bedenin başkaları için nasıl seyirlik bir nesneye dönüştüğünü gösterir. Bedenin bu ihaneti, bireyin kendi varlığı üzerindeki hakimiyetinin sınırlarını ve kırılganlığını bir kez daha ortaya koyar. Ötekinin Bakışı (fr. le regard d'autrui) altında beden, nesneleşir. Doktorun bakışı Pablo'yu "korku durumu vakası"na indirger.

Değerlerin Sorgulanması ve Zihinsel Dönüşüm

Pablo'nun ölümle yüzleşmesi, bilincin geleceğe dönük olan yapısını bozmuş ve zamanın anlamını yitirmesine neden olmuştur. Geçmiş değersizleşmiş gelecek ise anlamsızlaşmıştır.

Pablo, idam kararıyla yüzleştiğinde zaman algısının nasıl değiştiğini şu sözlerle ifade eder: "Gelecek yoktu […] Her şey ölmüştü." (Sartre, 2002, s. 7). Bu durum yaklaşan ölümün Pablo'nun geleceğini elinden alarak bir tür varoluşsal durağanlık yarattığını göstermektedir. Gelecek ufkunu kaybeden bilinç, şimdiki ana sıkışıp kalarak varoluş projesinin sınırlarında gezinir ve ilerleyebileceği bir 'hiçlik' alanı bulamaz. Ölümün kesinliği geçmişin anlamını da bulanıklaştırır. Pablo geçmiş hayatı karşısında bir yabancılaşma ve kopukluk hisseder: "Geçmişim arkamdaydı, bir ceset gibi" (Sartre, 2002, s. 14) sözleri geçmişin ölümün hiçliği karşısında anlamsızlaştığını ve durağan bir yığına dönüştüğünü vurgular. Sartre'ın felsefesinde geçmiş geleceğe yönelik projeler ile anlam kazanmaktadır. Gelecek ortadan kalktığında geçmiş de bu anlamını yitirir. Bu durum "Zamanımı ölümsüzlük için uğraşmakla geçirmişim… Kutsal bir kuruntuymuş demek ki. Madem ki [yaşam] sona erecek, hiçbir şeye değmezmiş. Kızlarla nasıl gezip tozabildiğimi sordum kendime. Böyle öleceğimi bilseydim tek parmağımı oynatmazdım" (Sartre, 2002, s. 23) ifadeleri ile daha da belirginleşir. Ölümün her şeyi sona erdireceği bilgisi, geçmişteki çabaları ve yaşantıları anlamsız hale getirmiştir.

Sartre Ölümün, kendisi-için-varlık olan bilinci, "kendine varlık" düzeyine indirgeme tehdidi olduğunu söyler (Sartre, 1996). Bu geçişin yansımaları Pablo'nun yaşadığı zihinsel dönüşümde görülür. Pablo'nun bilinci artık geleceğe doğru atılamayan, geçmişi ile bağları kopmuş bir varlık olarak, zamanın ötesine geçmiş gibi hisseder. Ancak bu bir özgürleşmeden daha çok varoluşsal bir boşluk ve hiçlik duygusu olarak belirir. Öykü boyunca Pablo'nun hissettiği bu "adsız bir şey" (Sartre, 2002, s. 11) ve "sonu gelmeyen bir şey" (Sartre, 2002, s. 17) hissi, ölümün bilincin zamansal ve varoluşsal düzleminde yarattığı derin sarsıntının emareleridir. Bu durum Tom'un: "Anlaşılır gibi değil [...] en azından olup bitecekleri bilmek istiyorum" (Sartre, 2002, s. 15) sözlerinde "en azından olup bitecekleri bilme" isteği ile yaşadığı deneyimin "anlaşılır gibi olmadığı" farkındalığı arasındaki gerilimde kendini bir kez daha gösterir. Ölüm fikri, bilinci anlamın bittiği bir sınıra doğru iter. Ölümün kesinliği Pablo için geçmişteki ve gelecekteki her şeyi anlamsız kılmıştır. Sevdiği kadın Concha, politik yoldaşları, idealleri, hepsi önemini yitirir: "Artık Ramon Gris'i sevmiyordum. Ona olan dostluğum Concha'ya olan aşkımla, yaşamak tutkumla birlikte gün doğmadan az önce ölüp gitmişti" (Sartre, 2002, s. 32), "İspanya ve kargaşa vız geliyordu bana. Artık hiçbir şeyin önemi yoktu" (Sartre, 2002, s. 33) der Pablo.

Pablo'nun ölümle yüzleşmesi aslında onun ontolojik boşlukla yani *hiçlikle* yüzleşmesidir. Ölüm onun için bir "görünmeyen", bir "hiçtir". Bu durum Sartre'ın tanımladığı ölümün "tecrübe edilemezliği" fikrini somutlaştırır. Pablo ölüm anını yaşamayacaktır; sadece ona kadar olan zamanın bilinci ile yaşayacaktır.

Bu düşünce, Sartre'ın özgürlük anlayışıyla yakından ilişkilidir; ölümün kaçınılmazlığı, bireyi tüm sosyal rollerinden arındırır ve radikal bir özne hâline getirir. Pablo, infaz sabahına kadar hiçbir ideolojik motivasyonla değil, sadece "olmakta olan" bir bilinçle hareket eder. Pablo için zaman durur, dünya anlamsızlaşır. Duvarın fiziksel soğukluğu, varoluşun metafizik donukluğunun alegorisine dönüşür.

Duvar: Kendinde-Varlığın Soğukluğu

Duvarın varlığı öyküde infazın gerçekleşeceği yüzey olarak belirir. Ancak duvarın kendisi aynı zamanda metaforik anlamlarla da yüklüdür. Sartre'ın "kendinde-varlık" tanımında olduğu gibi katı, durağan, anlamsız bir varlık biçimini temsil eder.

Hastanenin kömür deposunu çevreleyen duvarlar, mahkumların içerisine kapatıldığı alanın fiziksel sınırlarını da belirler. Mahkumlar bu duvarlar arasında özgürlükleri kısıtlanmış bir halde dış dünyadan izole şekilde kaderleriyle yüzleşmek zorunda kalmışlardır. Sartre bu durumu "faktisite" kavramı ile açıklar. İnsanların içine atıldığı, seçemediği ancak varoluşunun bir parçası olan "faktisite", kişinin geçmişini, bedensel varoluşunu ve içinde bulunduğu somut koşulları içerir (Sartre, 1996). Bu koşullar bireylerin özgürlüğünü sınırlayan ancak aynı zamanda da özgürlüklerin üzerinde temellendikleri olgulardır.

Ancak öyküde duvar çok daha güçlü bir mecazi anlam daha yüklüdür. Varoluşsal bir metafor olarak duvar mahkumların ve özellikle de Pablo'nun yüzleştiği ölüm gerçeğinin kaçınılmazlığını temsil eder. İdama mahkum olmak her üç mahkum için de hayatlarının önünde yükselen aşılmaz bir sınır, bir duvar olarak durur.

Duvar burada özgürlüğün son bulduğu, varoluşun nesneleştiği yerdir. Duvarın öyküdeki en güçlü simgesi ölümdür. Pablo'nun kendi-için-varlığı bu duvarın önünde son bulmak üzeredir. Ancak henüz ölmemiştir ve hala kendi projelerini kurma özgürlüğüne de sahiptir. Duvar felsefi ontolojinin dramatik bir sahnesi olarak belirir. Sartre'a göre ölüm, insanın "kendisi-için-varlık" olarak geleceğe yönelik projelerini ve olasılıklarını sona erdiren nihai sınırdır. Ölüm, bilinci bir "şey" (être-en-soi) haline getirme tehdididir. Öyküdeki duvar, tam da bu mutlak sona erişi, insanın varoluşunun ötesine geçemeyeceği o son sınırı simgelemektedir. Pablo'nun yaşadığı çaresizlik ve anlamsızlık hissi, bu varoluşsal duvarın bilincinde kendini gösterir.

Ayrıca Duvar, öyküde infazın gerçekleşeceği yüzey olarak belirir. Pablo'nun idam mangası tarafından vurulacağı duvarı düşünmesi, fiziksel duvarın varoluşsal ölüm duvarıyla nasıl iç içe geçtiğini gösterir. Duvarın önüne geçme eylemi Pablo için ölümle burun buruna gelme, varoluşun son sınırına ulaşma eylemidir aynı zamanda. Pablo'nun ölümü düşünerek, hayatının bir sonu olduğunu idrak ettiği her an duvar imgesi belirginleşir. Duvar okuyucuya her an varoluşun kırılganlığını ve hiçliğin her an var olma potansiyelini hatırlatır.

Özgürlüğün Parodisi: Ölüm, Özgürlük ve Seçim

Hastanenin eski kömür deposunda fiziksel olarak hapsedilmiş olsa da Pablo zihinsel olarak farklı bir özgürlük biçimi deneyimler: Kayıtsızlığın özgürlüğü. Artık hiçbir şeyin önemi kalmadığı için, toplumsal beklentilerden, ahlaki yargılardan ve hatta kendi geçmişinden bağımsızlaşmıştır. Bu noktada Sartre, kahramanı Pablo aracılığı ile insanın "kendi kendini seçme" edimini ortaya koyar. Ramon Gris'in saklandığı yeri ifşa etmesi karşılığında hayatının bağışlanacağı bildirilir Pablo'ya. Pablo anlatıda, biraz şakayla karışık olarak bilinçli bir şekilde yanlış bir adres verir askerlere. Bu, bilinçli bir direniş veya anlamlı bir eylemden ziyade, her şeyin anlamsızlaştığı bir noktada, evrene karşı son bir kayıtsızlık jesti, absürt bir "şaka"dır.

"Onları mezar taşlarını kaldırırken, lahit kapılarını açarken gözümün önüne getiriyordum [...] bu dayanılmaz gülünçlüktü" (Sartre, 2002, s. 35). Ancak bu jestin ironik bir şekilde Pablo'nun hayatını kurtarması, Sartre'ın vurguladığı gibi, kişilerin niyetleri ile dünyanın rastlantısal ve kayıtsız işleyişi arasındaki uyumsuzluğu, yani saçmalığı (fr. absurde) doruğa çıkarır. Pablo'nun kurtuluşu, anlamlı bir seçimden değil, tamamen kör bir tesadüften kaynaklanır. Bu durum, onun ulaştığı kayıtsızlık ve anlamsızlık kavrayışını trajik bir şekilde doğrular.

Özgür olarak, hiçbir amaç gütmeden yaptığı bu seçim varoluşçu bir ironi ile sonuçlanır. Pablo'nun yanlış verdiği adres, Ramon'un gerçekten saklandığı yer haline gelir. Ramon orada yakalanır ve Pablo infazdan kurtulur.

Pablo'nun bu eylemi, politik bir etki doğurur. Bu da Sartre'ın özgürlük anlayışının politik düzlemdeki izdüşümü olarak ortaya çıkar. Sartre (1966), bireysel özgürlüğün beraberinde etik sorumluluk da getirdiğini vurgular. Çünkü her seçim aynı zamanda tüm insanlık için bir örnek oluşturur. Bir şeyi seçtiğimde yalnızca kendim için değil, bütün insanlar için seçmiş olurum. Pablo, özgür bir özne olarak bir eylemde bulunur ancak bu eylemin tarihsel sonucu (Ramon'un ölümü, kendisinin kurtuluşu) onun iradesi dışında gerçekleşir. Burada Sartre'ın tarihsel sorumluluk kavramı devreye girer. Eylem anlamını sadece niyette değil, sonucunda da bulur. Sartre (1985), diyalektik aklın eleştirisinde tarihi bizim yarattığımız ancak ne yarattığımızı asla tam olarak bilemediğimizi pratik-eylemsizlik alan teorisi ile açıklar. Pratik-eylemsizlik alanı, bireyin kendi eyleminin bir başkası olarak ona geri döndüğü yerdir. Çünkü madde, benim eylemimi pasif bir şekilde kaydetmekle kalmaz, onu saptırır ve diğer tüm eylemlerle birleştirerek kolektif bir sonuç üretir. Anlatının bu son bölümündeki ironik sahne, özgürlüğün ve eylemlerin sonuçlarının bazen insanın denetimi dışında geliştiğini açıkça gösterir. Pablo'nun yaşamda kalmasına yol açan tercih, esasen bir "rastlantı" unsuruna dönüşür. Bu durum aynı zamanda varoluşçu felsefede "absürt" kavramına da sıkı bir gönderme yapar.

İktidarın Kayıtsız Yüzü: Gardiyanlar, Subaylar ve Belçikalı Doktor

Mahkumların tutsak edildikleri hastane kömürlüğüne girerek mahkumları gözlemleyen Belçikalı doktor, Sartre'ın felsefesindeki önemli bir kavram olan "başkalarının bakışı"nı (fr. le regard d'autrui) temsil eder. Doktor karakteri, mahkumların infaz öncesi ruh ve beden durumunu (tıbbi) gözlemleyen ancak bu gözlemleriyle onların varoluşsal kaygılarını daha da belirgin kılan bir işlev üstlenir. Doktorun soğuk ilgisi, Pablo'nun iç hesaplaşmalarını derinleştirerek, ölüm gerçeğini çarpıcı bir hal almasını sağlar.

Doktor, mahkumlara birer insan olarak değil, incelenecek birer vaka, ölüm karşısında belirli fizyolojik ve psikolojik tepkiler veren organizmalar olarak yaklaşır. Doktorun bakışı, mahkumları öznelliklerinden soyutlayıp birer nesneye indirger. Mahkumların içsel deneyimleri, korkuları ve düşünceleri, doktor için sadece gözlemlenebilecek dışsal belirtiler olarak yer alır. Bu, ölümün bireyi nasıl başkalarının yargılarına ve gözlemlerine açık bir nesneye (en-soi) dönüştürdüğünün bir göstergesidir. Doktorun varlığı ölümü nesneleştiren bir girişimdir. Sartre'ın "ölüm başkalarının, bakış açısının, ben olan ve bizzat kendimle ilgili bakış açısı karşısındaki zaferidir" ve ölümde ben "kendinde-varlık" haline gelirim, başkasının bakışında nesneleşirim" (1996, s. 333) sözlerini hatırlatır. Doktor aynı zamanda hem anlatı kahramanlarının ölümünü izleyen/okuyan okuyucuları hem de karakterlerin varoluşlarındaki sınır çizgisini temsil eder.

Her ne kadar doğrudan şiddet uygulamıyor olsa da ölüme giden yolu gözlemleyen ve belgeleyen biri olarak dolaylı yoldan sisteme katılan bir figürdür Doktor. Onun varlığı, ölümün sadece kaba kuvvetle değil, bürokratik ve "bilimsel" bir kayıtsızlık ile de ortaya çıktığını göstermektedir.

İnfazı gerçekleştirecek olan gardiyanlar ve sorgulamayı yapan subaylar, bireysel kimliklerinden arındırılmış, sistemin ve iktidarın temsilcileri olarak yer alırlar anlatıda. Yüzleri ve kişisel motivasyonları silik, verilen emirleri uygulayan ve keyfi olarak ölümü dağıtan

bürokrasinin ve askeri gücün anonim aparatlarıdır. Eylemlerini hiçbir şekilde sorgulamadan, sadece görevlerini yapmak bilinci ile ölüm sürecini işletirler. Böylece Sartre'ın felsefesinde sorumluluk almaktan kaçan, kendini sistemin bir parçası olarak gören, bireysel ahlaki yükümlülükten sıyrılmaya çalışan; "kötü niyet" (fr. la mauvaise foi) kavramını temsil ederler. Bunun sonucu olarak da mahkumların yaşadığı dehşete veya içsel çalkantılara tamamen ilgisiz kalırlar. Hatta mermi harcamamak için mahkumları kamyonlarla ezebilecek kadar kayıtsızlardır.

Sonuç

"Duvar", Sartre'ın varoluşçu felsefesinin ölüm teması üzerinden sahnelendiği güçlü bir anlatıdır. Pablo'nun ölümle yüzleşmesi, bireyin kendi varoluşunu radikal bir biçimde sorguladığı bir bilinç hali yaratır. Sartre'ın (1996) vurguladığı gibi bu öyküde ölüm bir son değil, bireyin varlıkla yüzleştiği en saf andır.

Öyküde karakterlerin ölüm korkusuyla baş etme biçimleri, birbirleriyle ve gardiyanlarıyla olan ilişkileri, geçmişe ve geleceğe bakışlarındaki dramatik değişimler, Sartre'ın özgürlük, sorumluluk, kötü niyet ve saçma gibi kavramlarının somut tezahürleri olarak okunabilir. Öykünün kendisi, adını aldığı "duvar" metaforuyla da güçlü bir sembolizm taşır; duvar, hem fiziksel bir engeli, hem infazın gerçekleşeceği yeri, hem de bireyin ölümle, yani varoluşun nihai sınırı ve anlamsızlığıyla arasındaki aşılmaz engeli temsil etmektedir.

"Duvar" öyküsündeki karakterlerin, özellikle Pablo Ibbieta'nın, ölümle yüzleşme deneyimleri ölüm bilincinin bireyin zaman algısını, değer yargılarını, bedeniyle olan ilişkisini ve özgürlük anlayışını nasıl dönüştürdüğünü göstermektedir. Özellikle, öyküdeki absürt ve ironi unsurları, Sartre'ın ölümün varoluşsal anlamsızlığına dair düşüncelerini vurgulamaktadır.

Öyküdeki karakterlerin yaşadığı ruhsal dönüşümler, Sartre'ın özgürlük, bilinç ve hiçlik kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Ölüm karşısında her birey, kendi özgürlük ve sorumluluk sınırlarının farkına varmakta; bilincin kendine dönük sorgulayıcı yapısı, onları varoluşun özünü ve saçmalığını keşfetmeye zorlamaktadır.

Pablo öykünün başında ölümü bir hiçlik ve yok oluş olarak deneyimler. Fakat son anda yaptığı "absürt" seçim, onun varoluşunu özgürce kurmasına olanak tanır. Sartre'ın ontolojisinde ölüm bir "kendinde-varlık" halidir; ama yaşarken, yani hala "kendi-için-varlık" iken, insan ölüme rağmen bir anlam yaratabilir.

Kaynakça

Aronson, R. (1980). *Jean-Paul Sartre: Philosophy in the world*. New Left Books.

Ayhan, D. (2020). Varoluş kaygısı ve çalışma: Varoluşçuluk bakış açısıyla bir gözden geçirme. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(2), 71-77. https://doi.org/10.31463/aicusbed.668880

Flynn, T. R. (2014). *Sartre: A philosophical biography.* Cambridge University Press.

Güvenç, E. (2024). *Varoluşçuluk ve Bulantı.* Eski Yeni Yayınları. https://doi.org/10.70458/fcr.9786256781665

Pamukcu, G. (2024). George Perec'in *Uyuyan Adam* adlı yapıtında eylemsizliğin varoluşsal anlamı. *Söylem Filoloji Dergisi*, (Edebiyat Kuramları ve Eleştiri Özel Sayısı), 134-152. https://doi.org/10.29110/soylemdergi.1543267

Sartre, J. -P. (1939). *Le Mur*. Gallimard.

Sartre, J.-P. (1966). *L'existentialisme est un humanisme*. Editions Nagel.

Sartre, J.-P. (1985). *Critique de la raison dialectique (précédé de Questions de méthode). Tome I. Théorie des ensembles pratiques.* Gallimard.

Sartre, J.-P. (1996). *L'Être et le Néant* : *Essai d'ontologie phénonénologique*. Gallimard.

Sartre, J.-P. (2002). *Duvar* (Çev. A. Cemal). Can Yayınları. (Orijinal çalışma 1939 yılında yayımlandı.).

Webber, J. (2018). *Rethinking existentialism.* Oxford University Press.

Yavuz, O., & Bakış, R. (2023). Âşık Veysel'de varoluşun boyutları. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi, 7*(3), 375-393. https://doi.org/10.52115/apjir.1402346